Oravecz Imre

ONDROK GÖDRE

(Regényrészlet)

A rendszerető, pedáns ember hajlamos megfeledkezni róla, vagy esetleg soha el sem jut a felismerésre, hogy a világ természetes állapota a zűrzavar, a káosz, és amit ő rendnek vél, az érzéki csalódás, önáltatás vagy gyermeteg kísérlet az uralkodó felfordulás elkendőzésére. Ez a fogyatkozása olyan erős, hogy úgy képzeli, egészen az utolsó pillanatig, szíve végső dobbanásáig a helyén lesz majd körötte, benne minden, és mindenek után gondosan kitakarított, átszellőztetett szobában, frissen vetett ágyban, patyolattiszta hálóingben, megfürödve, megborotválkozva és szeretteitől körülvéve hal majd meg.

Idős János is ilyen ember volt, és meg kellett érnie, hogy megcsalta meggyőződése.

Mint derült égből a villámcsapás, úgy tört rá az összevisszaság, a halál. Előtte még csak nem is betegeskedett. Egyre nehézkesebben mozgott ugyan, fájlalta a csontjait, szédült, ha lehajolt vagy guggolásból felállt, és egyre sűrűbben elérzékenyült, ha arra gondolt, hogy egyszer mindentől búcsút kell majd vennie. Mondogatta is a fiának:

– Majd megtudod te is, majd megtudod…

De sosem fejezte be a mondatot, nem nevezte meg, mi is volna konkrétan, amit az majd megtud.

Mindinkább hatalmába kerítette az öregség, ez a különös betegség, amelyből nincsen felgyógyulás. Lelassult, elbizonytalanodott, de nem állt le egészen, nem szüntetett be minden tevékenységet. Jött, ment, gyöszmékelt, most már valóban csak a legkönnyebb munkákat végezte a ház körül, de még dolgozgatott. Hiába mondták neki, hogy hagyja, pihenjen, dolgozott már eleget életében. Nem hallgatott se a fiára, se a menyére, és ami a pihenést illeti, mindig azt felelte:

– Majd odaát, a temetőben.

Előtte való este rendesen és jó étvággyal vacsorált a többiekkel. Szokása szerint megint félre akart húzódni, de aztán addig kérette magát, hogy maradjon az asztalnál, mígnem végül maradt. Utána még ücsörgött egy kicsit a kemencepadkán, megtömte, meg is gyújtotta a kemencéből vett parázzsal a pipáját, beszélgetett a fiatalokkal,

tréfálkozott az unokáival. Sőt még egy untig ismert sárosi háborús kalandját is elmesélte, és ezzel úgy felizgatta a legkisebbeket, hogy aztán alig lehetett őket az ágyba parancsolni. Több ízben nevetett is, derűs volt, szinte kiegyensúlyozott, de semmi olyasmit nem tett vagy mondott, amit utólag valamiféle jelként, megérzésként lehetett volna értelmezni. Hacsak az nem lett volna annak tekinthető, hogy kivételesen nem panaszkodott semmire, se a derekára, se a kezeire, se a fogaira, se a szemére, és semminemű utalást sem tett hanyatló egészségére, éveinek nagy számára vagy úgy általában az elmúlásra.

Mint mindig, akkor is korán tért nyugovóra. Megmosakodott, lábat mosott, jó éjszakát kívánt mindenkinek, és eltűnt a hátulsó ház ajtaja mögött. A szobájában nem gyújtotta meg a petróleumlámpát. Anélkül is látott, mert a kemencében égett a tűz, és kiszűrődött a fénye. A kemencéhez lépett, és a padkára rakta a csizmáját, kapcáját. Kinyitotta az ajtaját, de nem tett a tűzre, csak megpiszkálta. Ettől valamivel világosabb lett. Különösen azon az oldalon, ahol az ágya állt. Oda vetült, ott ugrált egy széles fénypászma. Az ágya már meg volt vetve, a hálóinge rákészítve, a dunnája felhajtva, hogy melegedjen a derékalj, mert még csak áprilist mutatott a naptár, és hűvös idő járta.

Odament, levetkőzött, gondosan az ágy mellé állított székre rakta a ruháját, nadrágját, az alsót az ülőkére, ingét a támlára. Aztán leült az ágy szélére, összekulcsolta ölében a kezét, és fejét a két ablak közti falrészen lógó, de most láthatatlan feszület felé fordítva némán imádkozott. Aztán beljebb csúszott, fordultában lábait felvonva hátra, a feltornyozott párnákra dőlt, és magára húzta a dunnát. Szinte ült az ágyban, olyan magasra került így a feje, de rákényszerült erre a sok párnára, mert különben úgy érezte, hogy hátrafelé lejt az ágy, hogy lejjebb van a feje, mint a lába.

Idős János gyorsan elaludt, és – úgy saccolta – éjféltájban arra ébredt, hogy teljesen kiszáradt a szája, nem bír nyelni, és rettenetes szomjúság kínozza. Kikászálódott az ágyból, kibotorkált a sötétben a konyhába. Ott megivott egy bögre vizet, de valahogy továbbra is száraz maradt a szájpadlása, a nyelve, a torka. Ezt felettébb furcsának találta. Újból megmerítette a bögrét a vödörben, és ivott még. Nem tapasztalt változást. Viszont alighogy betette maga után a szobája ajtaját, hirtelen megszédült. De nem úgy, ahogy szokott, hanem nagyon. Meg is tántorodott. Nem foglalkozott többé a szájszárazságával. Örült, hogy ezt követően megtalálta az ágyát, és

menten visszafeküdt bele. Ám a szédülés oka felől se maradt érkezése sokáig gondolkozni, mert alighogy letette magát, nagyot pattant valami a fejében, olyanfélén, mint mikor a csordás a karikás ostorával csördít egyet az úton kihajtáskor, és nyomban szörnyű émelygés fogta el, amely rosszabb volt a szédülésnél. Majd anélkül, hogy bármiféle székelési ingert érzett volna, a következő pillanatban teleszaladt a hálóinge híg ürülékkel.

Megijedt. De még inkább szégyellte magát, hogy felnőtt ember létére így járt, hogy ilyen csúfság esett vele. Szeretett volna azonnal felkelni, hogy tisztába tegye magát, eltakarítsa a piszkát, de nem volt hozzá ereje. Olyan, eddig ismeretlen gyengeség kerítette hatalmába, hogy még a dunnát se bírta letolni magáról. El kellett tűrnie, hogy a híg lé átszivárog az ingén, és szétterül alatta. Aztán meg azt vette észre, hogy fázik, reszket, kívül-belül, hideglelés jött rá, pedig állig be volt takarózva.

Így feküdt, nem tudta, meddig, tehetetlenül, dideregve a dunna alatt. A hideglelés nem szűnt, de lassan visszaköltözött némi erő a tagjaiba, és nagy keservesen felkelt. Mikor lábra állt, érezte, amint a bélsár végigfolyik a combján, a lába szárán, le a bokájáig. Remegő térdekkel, lassan a kemencéhez tapogatózott, hogy parazsat vegyen ki belőle, és kukoricafosztás-fidibusszal meggyújtsa a lámpát. Hasztalan ráncigálta a kemence ajtaját, nem nyílt ki. Minthogy már nem lobogott benne láng, nem bocsátott ki fényt, és végül a sötétben kellett megfelelő törlőruhát előkerítenie. A ruhás szuszékok egyikéhez vergődött, felnyitotta a fedelét, sokáig turkált benne, míg végül kihúzta, amit keresett, legalábbis a tapintás alapján azt hitte, hogy azt.

Kicsit tétovázott, hogy ne menjen-e ki a konyhába ismét, vödörért meg vízért, azzal célravezetőbb lenne a takarítás, de a gyengesége figyelmeztette, hogy ne. Maradt tehát a felszedegetés, a száraz feltörlés. Visszaevickélt az ágyhoz, kitapogatta a derékaljon az ürülékréteget, és próbálta eltávolítani, de minthogy nem látta, mit csinál, valójában csak jobban szétkente. E művelet során véletlenül többször hozzáért a ruhadarabbal a visszagyűrt dunnához is, és megrökönyödve észlelte, hogy az is olyan lett. Lerántotta a földre, és a lábával félent az ágy alá rugdosta.

Mikor végzett, gondolkodóba esett, mit csináljon az ürülékes ronggyal, hova rejtse. Mialatt még az ágy fölé hajolva, két kezével arra támaszkodva ezen töprengett, eszébe ötlött, hogy nem cserélte le a hálóingét, hogy még mindig rajta van, és magamagát sem tiszto-

gatta le. Most a másik szuszékhoz indult. Közben feldöntötte az ágya melletti széket, és a földre került a ruhája, aztán valahol a szoba közepe táján kiejtette kezéből a rongyot, de nem vette fel, otthagyta. A másik szuszék megtalálása nehezebbnek bizonyult, pedig ott állt az első mellett, de közben erősödött a szédülése, és eltámolygott mellette, majd egy kört leírva akaratlanul visszajutott az ágyához. Második nekifutásra azonban beleütközött. Abban már nemcsak turkált, hanem idegességében ki is szórt belőle egy nadrágot, egy hosszú alsógatyát és egy rendes inget, mígnem vakon ráakadt a keresett tiszta hálóingre. A láda oldalára tette, és üggyel-bajjal lehúzta magáról a szennyeset. Aztán ismét a láda fölé hajolt. Megint valami törlőalkalmatosság kellett, a másik helyett. Tapintás alapján megint kihúzott valamit, és megtörölte vele a farpofáit, a herezacskóját, a combtövét, a lába szárát, a bokáját. A tiszta hálóingért nyúlt, hogy belebújjon, mikor újból pattant valami a fejében.

Ez már hangosabb volt, nem is pattanás, hanem inkább durranás. Egy villanás erejéig meg is jelent előtte a volt gyalogsági fegyvere, az elöltöltős Augustin-puska, mert azéra hasonlított. Csak az volt a különös, hogy nem visszhangzott, mintha a semmiben lőttek volna vele, ahol még levegő sincs. De ez is volt minden, amit még gondolhatott, mert nyomban utána megtántorodott, elejtette a hálóingét, és eszméletét vesztve, pucéran, ahogy volt, a földre zuhant. Olyan szerencsétlenül esett, hogy a karjával lesöpörte a közeli asztalról a petróleumlámpát, és fellökte a mellette álló széket. A lámpa a rongyszőnyegen landolt, csörömpölve összetört az üvege, és kifolyt belőle a petróleum.

Sokáig feküdt ott aléltan, anyaszült meztelen a földön, a szuszék és az asztal között. Mikor magához tért, voltaképpen nem tért magához egészen, mert a hideglelésen és az újbóli émelygésen kívül azt érezte, hogy valami tejszerű sűrűség, köd ereszkedett az agyára, és nem képes tisztán gondolkodni. Azt még tudta, hogy kicsoda, de sehogy se bírt rájönni, hol van, hogy került oda, ahol van, és mi történt vele. Lázasan, kétségbeesetten keresgélt az emlékezetében. Csak keveset és érthetetlen töredékeket, részleteket talált az elmúlt órák eseményeiből. Külön-külön emlékezett például a felkelésre, törölőkeresésre, durranásra, az esésre, de hogy mi volna ezek között az összefüggés, képtelen volt kifundálni. Mindegyik önmagában állt, önállóan, elszigetelten, rejtélyesen. Ez a bizonytalan állapot egészen addig tartott, míg meg nem mozdította a combján heverő kezét, és az

onnan lecsúszva bele nem tévedt valami lágy, ragadós pépbe. Az ugyanis megint ürülék volt, és a keze felismerte. Ennek hatására összekapcsolódtak a tudatában a részletek, és világosságféle támadt a fejében. Nem nagy, csak éppen annyi, hogy megértette, miért meztelen, meg hogy azért lett ürülékes a keze, azért fekszik megint a piszkában, mert amíg eszméletlen volt, újból bélsár távozott belőle, és ismét olyan lett minden, a teste, a rongyszőnyeg, a felborult szék támlája, de talán még a másik, az elejtett hálóing is, amely ott volt valahol mellette.

Így pucéran és a hideg földön még jobban fázott. Elhatározta, hogy visszamegy az ágyára. Próbált felállni, de még felülni se bírt. Visszahúzta a feje, amely ólomsúllyal nehezedett a nyakára. Az oldalára fordult, onnan pedig a hasára. Aztán a könyökére támaszkodva felnyomta magát négykézlábra, majd felemelte a fejét, és egyenesen előrenézett. Elégedetten állapította meg, hogy ha nem téved, szerencséje van, jól esett, az ágy irányába. Négykézláb, lassan előremászott. Közben a földön heverő első törlőrongy ráakadt a lábujjára, és egy darabon magával vonszolta. Az ágy valóban arra volt. Felnyúlt, mikor odaért, és megfogta az oldaldeszkáját. Megint próbált felállni, de most sem tudott. Feltérdelt, hogy az oldaldeszkába kapaszkodva felhúzza-feltolja magát. Többször visszaesett, mígnem sikerült a térdét annyira elemelnie a földtől, hogy előrelendíthette a felsőtestét. Így feküdt-lógott egy darabig az ágy szélén, arcát az ürülékes derékaljra nyomva. Aztán kinyújtotta mindkét kezét, belemarkolt a derékaljba, és oldalazva megkísérelte feltenni az egyik térdét, hogy megvesse. Meglepve tapasztalta, hogy a lába oldalirányban nem engedelmeskedik. Ugyanezt megismételte a másik lábával. Azt se tudta az ágy szélére emelni. Végül az a mentő ötlete támadt, hogy a túlsó oldaldeszkát megmarkolva, két kezével fogásonként a párnák felé araszolva teljes erőből felfelé húzza magát. Ez bevált. És ha lassan, ha sukkról sukkra is, az alsóteste, a két lába, mint holmi vontatmány, mint két lóvonta rönk az erdőn, jött utána. Nehéz volt, nagyon nehéz. Mármár úgy érezte, hogy megszakad, mikor egyszercsak az egész teste fenn volt az ágyon.

Ezt követően jó darabig feküdt hason, mozdulatlanul. Amennyire émelygése engedte, örült, hogy az ágyon volt ismét, de bosszankodott is magában, és haragudott a lábára, hogy cserbenhagyta. Mikor megint annyira fázott, hogy már reszketett, a hátára küzdötte magát,

mert az erőlködés legalább kissé felmelegítette, azonkívül így kényelmesebb fekvés esett. A lábai újból gondot okoztak, csak nehezen fordultak utána a törzsének. Úgy maradt, félig-meddig átlósan keresztben, mert arra már végképp nem futotta erejéből, hogy rendesen, az ágy oldalával párhuzamosan helyezkedjen el. Bár módfelett zavarta, de minthogy ez csekélység volt ahhoz a szörnyű összevisszasághoz képest, amely körötte és benne keletkezett, beletörődött.

A házban csend honolt. Csak a konyhán tiktakolt a sétálós falióra. Eddig nem hallotta az ütését. Elhatározta, hogy megfigyeli, hányat üt, ha üt, de aztán megfeledkezett róla. Kint kutya ugatott, valahol távol, nem az ő kutyájuk. Aztán kuvik kiáltott, fenn a magasban vadludak gágogtak, észak felé szállhattak; hátulról, az istálló felől zörgés, nógatás hallatszott, jeléül annak, hogy a fia már felkelt, és etet; és mintha a bakter Patya János hangját is hallotta volna, de ezt inkább csak képzelte, mert ilyenkor az már nem hirdette az órát. Feküdt a hátán, és nézte a mennyezetet, amelyet nem látott. Később a szoba közepe felé fordította a fejét. Bent még akkor is sötét volt, de közeledhetett a pirkadat, mert világosodni kezdtek az ablakok.

Megint nagyon fázott, de megint nem annyira a hidegtől, bár még kora tavasz volt, és a kemence már nem melegített, mert rég kialudt benne a tűz. Vagy mégis a hidegtől, de ez a hideg őbenne volt, hiszen hideglelése volt, az rázta, vacogtatta. Ez ellen nem lehetett mit tenni. Mégis szeretett volna betakarózni, de nem volt mivel, mert a dunnát könnyelműen eltávolította az ágyról.

Feljebb tornázta magát, rá a párnákra, és hátranyúlt, át a feje fölött, a másik ágyra, amely valaha a feleségéé volt, és ott állt bevetetten, véggel az övé végénél. Megmarkolta rajta a terítőt, és áthúzta, el a feje fölött, és üggyel-bajjal magára lökdöste. A lába combközéptől lefelé fedetlen maradt, sehogy se tudta annál tovább terelni a vékony anyagot, de feljebb állig beburkolózott. Most ezt is bemocskolta, mert az ágyra kúszás közben a derékaljon lévő ürülék a mellkasára ragadt.

Mint várható volt, a hideglelés nem hagyott alább, inkább fokozódott, mert most már minden porcikája reszketett. De széklet legalább nem jött belőle több. Viszont újrakezdődött az émelygés, valami nagy, egész lényét betöltő undor alakjában, amelyet furcsa módon nem követett öklendezés, hányás, ellenben úgy érezte, mintha mindenét, minden belső szervét, gyomrát, máját, veséjét, beleit kirángatnák belőle a torkán át, mintha kíméletlenül üresre fújnák, mint egy tűvel kiszúrt tyúktojást.

Megint fel akart kelni, vizet inni, mégis lemosakodni, letörülközni, felvenni azt a hálóinget, előkaparni a dunnát az ágy alól, szólni a fiáéknak, segítséget hívni. De nem bírt megmozdulni, most már azt sem, mintha odaszögezték volna az ágyhoz, már a könyökére se tudott támaszkodni. Kiáltott volna, de csak valami motyogásféle hagyta el a száját, pedig egy ízben, mikor már egyértelműen virradt, mintha a fiát látta volna elmenni az ablakok előtt, az ámbituson. Feküdt a hátán, mint egy elhullott bogár, kinyújtott lábakkal, némán, bélsárosan, dideregve, és görcsösen szorította az állához az ágyterítőt a kezével, amely mintha nem is az ő keze lett volna, hanem másé, egy idegené, mert abban még volt némi erő. Azonképpen a nyakában is, mert ide-oda tudta forgatni a fejét, és nézett és pislogott. Most már nemcsak a mennyezetet nézte, hanem a szobát, a szobában a tárgyakat is. Közben véget ért az éjszaka, felkelt a nap, és bent is világos lett, és láthatóvá váltak a falak, a falakon a szentképek, a felesége képe, szemközt a két felhajtott fedelű szuszék, a sarokban a kemence, középen a terítő nélküli asztal, a felborult székek, a földön a törött üvegű petróleumlámpa, a szétszórt ruhadarabok, az eldobott törlőruhák, az ürülék a rongyszőnyegen, a kiömlött petróleum. Nézte, nézte mindezt, és elborzadt tőle.

Így talált rá a fia. Sejtelmük sem volt Terézzel, hogy mi játszódott le tőlük jóformán karnyújtásnyira azon az éjszakán. Nem láttak, nem hallottak semmit. Reggel furcsállták, hogy az öreg nem jön elő a szokásos időben a szobájából, mosakodni, früstökölni. De úgy gondolták, hogy kivételesen talán lustálkodik egy kicsit, hiszen megteheti, ráér, vagy esetleg az az újabb hóbortja, hogy fel se kel délig. Teréz még be is szólt neki az ajtón keresztül, hogy pihenjen csak nyugodtan, majd eszik külön, ki lesz készítve a masina szélére a tejeskávéja. Ám amikor még kilenc óra tájban se mutatkozott, János csak benyitott hozzá. Az ágya a konyha felőli falnál, az ajtó mögött állt, úgyhogy nem látott rá mindjárt. Viszont egyből megcsapta az orrát az emberi ürülék átható, jellegzetes szaga, és inkább tréfásan, semmint komolyan így kiáltott fel, miután jó reggelt kívánt neki:

– De büdös van itt, csak nem szart be kend, apám?

De mihelyst meglátta az apját az ágyon, a nagy felfordulást a szobában, és nyilvánvalóvá vált előtte, hogy valóban emberi ürülék az, aminek ilyen bűze van, elállt a szava, és elment a kedve a tréfálkozástól. Az ágyhoz sietett, és miután hiába faggatta nemzőjét, hogy mi történt, mi van vele, meg miért takarózik ágyterítővel, gyorsan föl-

hajtotta a vékony leplet, és máris szaladt Terézért. Nyomban vizet melegítettek, behozták a mosdódézsát, és haladéktalanul tisztába tették idős Jánost. Aztán fel akarták öltöztetni, hogy orvoshoz vigyék, de meggondolták, és ifjabb János inkább befogott, és elment az orvosért, Recskre. Belátták, hogy az apja nem szállítható, hogy rosszabbul áll a szénája, mint gondolták, hiszen nemcsak járni, de még ülni se bír, szinte béna, és zavaros a tekintete is, és beszéd helyett csak motyog.

Mikor délután megjött Weinstein doktorral, az megállapította, hogy az öreget szélütés érte. Az agyának olyan részei is, szó szerint így mondta, érintve lehetnek, amelyek az emésztést, a bélműködést szabályozzák. Azok majd idővel rendbe jönnek, és talán beszélni is megtanul ismét, de valószínű, hogy járni nem tud többé, viszont így, félbénán, megfelelő ápolás mellett akár évekig is elélhet még.

Idős János azonban nem törődött a tudomány emez álláspontjával, és rácáfolt a derűs jóslatra. A hideg szobában, nem megfelelő takaró alatt töltvén annak az éjszakának nagy részét, megfázott, és rá egy hétre meghalt kétoldali tüdőgyulladásban. Így működött az isteni kegyelem. Jómaga megmenekült attól, hogy még több rendetlenséggel szembesüljön, a családjának pedig nem kellett egy magatehetetlen öregember gondozásával tovább vesződnie.

(Kortárs, 2006/4.)

ORAVECZ IMRE 1943-BAN SZÜLETETT SZAJLÁN. VERSET ÉS PRÓZÁT IS ÍR. KASSÁK- ÉS JÓZSEF ATTILA-DÍJAS.